ДӘРІС КЕШЕНІ

Пәні: Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық бақылау

Пән коды: MSEB 3305

ББ атауы және шифры: 6В10118 - «Медико-профилактикалық іс»

Оқу сағаты /кредит көлемі – 120 сағат (4 кредит)

Оқу курсы мен семестрі: 3 – курс, 5 – семестр

Дәріс көлемі: 8 сағат

Шымкент , 2025 ж.

Дәріс кешені «Мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық бақылау» пәннің жұмыс оқу бағдарламасына (силлабус) сәйкес әзірленген және кафедра мәжілісінде талқыланды.

Құрастырған: PhD, профессор м.а. Кульмирзаева Д.М.

Кафедра меңгерушісі м.ғ.к., доцент м.а. Утепов П.Д.

«26» 06 2025 хаттама № 12

№1 дәріс

1.Тақырыбы: Қазақстан Республикасындағы санитариялық-эпидемиологиялық қадағалауға кіріспе. Санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің ұйымдастырылуы мен құрылымы

2. Мақсаты: Білім алушыларды Қазақстан Республикасындағы санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың негіздерімен таныстыру, санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің міндеттері мен функцияларын, сондай-ақ оның құрылымын және мемлекеттік басқарудың әртүрлі деңгейлеріндегі жұмыс істеу қағидаттарын ашып көрсету.

3. Дәріс тезистері

1. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау ұғымы

Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау (СЭБ) — бұл халықтың денсаулығына жағымсыз әсер ететін факторларды болдырмауға, анықтауға және жоюға, сондай-ақ жұқпалы және жаппай инфекциялық емес аурулардың алдын алуға бағытталған іс-шаралар кешені. СЭБ-тің негізгі міндеті – халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығын қамтамасыз ету, яғни аурулардың пайда болуы мен таралу қаупі жоқ немесе ең аз болатын қоғам денсаулығының жай-күйі.

2. Қазақстан Республикасындағы СЭБ-тің нормативтік-құқықтық негіздері

Санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың құқықтық базасы келесі құжаттар негізінде қалыптасады:

- Қазақстан Республикасының "Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы" Кодексі (өзгерістермен);
- "Халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы туралы" ҚР Заңы;
- Мемлекеттік санитариялық ережелер мен нормалар (СанПиН);
- ҚР Үкіметінің қаулылары мен өкімдері, ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің бұйрықтары;
- Қазақстан ратификациялаған халықаралық келісімдер мен ДДСҰ нормалары.

3. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың негізгі мақсаттары мен міндеттері

Мақсаттары:

- Адам өмір сүру ортасының қауіпсіздігін қамтамасыз ету;
- Аурулардың алдын алу;
- Қоғамдық денсаулық деңгейін арттыру.

Міндеттері:

- Ұйымдарда, мекемелерде, кәсіпорындарда және тұрмыста санитариялық нормалардың сақталуын бақылау;
- Өнімдерге, нысандарға, еңбек және тұрмыс жағдайларына санитариялық-гигиеналық және эпидемиологиялық сараптама жүргізу;
- Қоршаған ортаны зерттеу және мониторинг жүргізу;
- Жұқпалы және жаппай инфекциялық емес ауруларды тіркеу және зерттеу;
- Халықты гигиеналық тұрғыда оқыту және ағарту;
- Алдын алу шараларын әзірлеу және іске асыру.

4. Қазақстандағы санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің ұйымдастырылуы

Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет Қазақстан Республикасының денсаулық сақтау жүйесінің бір бөлігі болып табылады.

Негізгі реттеуші және үйлестіруші орган — ҚР Денсаулық сақтау министрлігі. Санитариялық қадағалау функцияларын тікелей жүзеге асыруға жауапты мекеме — ҚР Денсаулық сақтау министрлігінің Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау комитеті (СЭБК).

5. Санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің құрылымы

Қазақстан Республикасындағы санитариялық-эпидемиологиялық бақылау үш деңгейден тұрады:

1. Республикалық деңгей:

- ҚР Денсаулық сақтау министрлігі (саясат, стратегия);
- Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау комитеті (басшылық, әдістемелік қамтамасыз ету, үйлестіру).

2. Өңірлік деңгей:

- Облыстар мен республикалық маңызы бар қалалардағы санитариялық-эпидемиологиялық бақылау департаменттері;
- Қадағалау, зертханалық зерттеулер, санитариялық сипаттағы төтенше жағдайларға әрекет ету.

3. Жергілікті деңгей:

- Аудандық, қалалық санитариялық бақылау басқармалары;
- Нысандарға жергілікті бақылау, алдын алу іс-шаралары, халықпен және жергілікті ұйымдармен жұмыс.

6. СЭС-тің негізгі қызмет бағыттары

- Қоршаған орта гигиенасы (ауа, су, топырақ);
- Тағам гигиенасы;
- Еңбек гигиенасы;
- Балалар мен жасөспірімдер гигиенасы;
- Жұқпалы аурулар эпидемиологиясы;
- Вакцинамен алдын алу шараларын бақылау;
- Санитариялық-карантиндік бақылау.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.

9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау дегеніміз не? Оның негізгі мақсаттары мен міндеттері қандай?
2. Қазақстан Республикасында санитариялық-эпидемиологиялық бақылауды реттейтін қандай нормативтік-құқықтық актілер бар?
3. Қазақстан Республикасындағы санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің құрылымын сипаттаңыз. Қандай басқару деңгейлері бар?
4. Санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің негізгі қызмет бағыттарын атаңыз. Қазіргі кезеңде қай бағыттар басым болып табылады?

№2 дәріс

1.Тақырыбы: Санитариялық-эпидемиологиялық қадағалаудың нормативтік-құқықтық негіздері

2.Мақсаты: Білім алушылардың санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың нормативтік-құқықтық негіздері туралы түсінігін қалыптастыру, санитариялық-эпидемиологиялық қызмет (СЭС) мамандарының құқықтық мәртебесі мен құзыреттерін ашып көрсету, сондай-ақ халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығын қамтамасыз ету саласындағы қолданыстағы заңнаманы бағдарлай білуге үйрету.

3. Дәріс тезистері

1. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау ұғымы

Санитариялық-эпидемиологиялық бақылау (СЭБ) — халықтың денсаулығына қауіп төндіретін факторлардың алдын алуға, анықтауға және жоюға, сондай-ақ нысандар мен процестердің санитариялық заңнама талаптарына сәйкестігін қамтамасыз етуге бағытталған іс-шаралар кешені.

Бақылауды санитариялық-гигиеналық және эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асыруға уәкілетті мемлекеттік органдар жүргізеді.

2. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың нормативтік-құқықтық базасы

Санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың құқықтық негізін құрайтындар:

- Қазақстан Республикасының Конституциясы
- Кодекстер (атап айтқанда, «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» Кодекс)
- Қазақстан Республикасының Заңдары
- Үкімет қаулылары
- Санитариялық ережелер мен нормалар

- Денсаулық сақтау министрлігінің және басқа уәкілетті органдардың бұйрықтары

3. Негізгі заңдар мен заңға тәуелді актілер

Маңызды нормативтік-құқықтық актілер:

- **Қазақстан Республикасының Конституциясы (29-бап):** әр азаматтың денсаулық сақтау құқығын қамтамасыз етеді.
- **«Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексі (2020 ж.):** денсаулық сақтау, оның ішінде халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы саласындағы қызметті реттейді.
- **«Халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығы туралы» ҚР Заңы** (күші жойылған, негізгі ережелері Кодекске біріктірілген).
- **Санитариялық ережелер мен нормалар (СанПиН):** нысандарға, еңбек жағдайларына, суға, ауаға қойылатын гигиеналық талаптарды реттейді.
- **Қазақстан Республикасының Бас мемлекеттік санитариялық дәрігерінің қаулылары:** бүкіл ел аумағында орындалуға міндетті.

4. СЭС мамандарының құзыреттері мен міндеттері

Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет мамандары (гигиенист-дәрігерлер, эпидемиологтар және т.б.) келесі функцияларды орындайды:

- Азық-түлік, су, өндіріс және т.б. нысандарда санитариялық бақылау жүргізу
- Санитариялық-гигиеналық жағдайлар мен қауіп факторларын бағалау
- Санитариялық-гигиеналық сараптама жүргізу
- Санитариялық қорытындылар беру
- Инфекциялық аурулар ошақтарын тексеруге қатысу
- Халықты ақпараттандыру және кеңес беру

5. СЭС мамандарының құқықтары мен жауапкершілігі

Құқықтары:

- Бақылау нысандарына кедергісіз кіру
- Зерттеуге үлгілер алу
- Зертханалық зерттеулер жүргізу
- Әкімшілік ықпал ету шараларын қабылдау

Жауапкершілік:

- Әкімшілік жауапкершілік
- Қылмыстық жауапкершілік (өкілеттігін асыра пайдалану, немқұрайлылық жағдайында)
- Тәртіптік жауапкершілік

6. Халықаралық және ұлттық құқықтық нормалар

Қазақстан Республикасы келесі халықаралық міндеттемелерді ұстанады:

- ДДСҰ-ның **Халықаралық медициналық-санитариялық ережелері (ММСП)**
- ЕАЭО аясындағы санитариялық келісімдер
- Инфекциялық аурулар бойынша үкіметаралық келісімдер

Нормативтік құжаттарды әзірлеу кезінде келесі ұйымдардың ұсынымдары қолданылады: **FAO, WHO, ISO, Codex Alimentarius**

7. Басқа мемлекеттік органдармен өзара іс-қимыл

СЭС органдары келесі құрылымдармен бірлесе жұмыс істейді:

- Денсаулық сақтау министрлігі
- Экология министрлігі
- Ауыл шаруашылығы министрлігі
- ІІМ және ҰҚК (биологиялық қатерлер кезінде)

Бұл өзара әрекеттестік санитариялық-эпидемиологиялық сипаттағы төтенше жағдайларды жоюда, індет ошақтарын зерттеуде, эпидемиялар кезінде өте маңызды.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Қазақстан Республикасында санитарлық-эпидемиологиялық қызметтің құрамына қандай органдар мен мекемелер кіреді?
2. Санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің негізгі міндеттерін атаңыз.
3. Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет қызметінің негізгі бағыттарын атаңыз.
4. Санитариялық қадағалау түрлерін атаңыз.

№3 дәріс

1.Тақырыбы: Қоршаған орта объектілеріне санитариялық бақылау.

2.Мақсат: Білім алушылардың қоршаған орта нысандарына жүргізілетін санитариялық-эпидемиологиялық бақылаудың мәні, мақсаттары мен әдістері туралы, сондай-ақ олардың халық денсаулығына тигізетін әсері жөнінде түсінігін қалыптастыру.

3. Дәріс тезистері

1. Қоршаған орта нысандарының түсінігі мен жіктелуі

Қоршаған орта нысандары — адамның тіршілік әрекеті барысында өзара әрекеттесетін табиғи және антропогендік компоненттер. Оларға мыналар жатады:

- атмосфералық ауа;
- су (ауыз суы, ағынды, жер үсті, жер асты сулары);
- топырақ;
- тамақ өнімдері;
- тұрғын және қоғамдық ғимараттар, білім беру және медициналық мекемелер;
- өндірістік орта.

2. Қоршаған ортаның санитариялық бақылауының маңызы

Қоршаған ортаның жағдайын бақылау келесі мақсаттарды жүзеге асыруға мүмкіндік береді:

- ластану көздерін анықтау;
- инфекциялық және инфекциялық емес аурулардың таралуының алдын алу;
- санитариялық нормалар мен ережелердің сақталуын қадағалау;
- халықтың санитариялық-эпидемиологиялық саламаттылығын қамтамасыз ету.

3. Санитариялық бақылаудың негізгі бағыттары

- Атмосфералық ауаның сапасын бақылау (шаң, газ, шығарындылар концентрациясы);
- Су объектілерін бақылау (ауыз суы мен ағынды судың сапасы);
- Топырақты бақылау (ауыр металдармен, пестицидтермен және басқа заттармен ластануы);
- Нысандардың санитариялық жай-күйін бақылау (тұрғын үйлер, мектептер, ауруханалар);
- Шу, діріл, жарықтандыру, радиация деңгейін бақылау.

4. Бақылау әдістері мен кезеңдері

Бақылау әдістері:

- Зертханалық: физика-химиялық, микробиологиялық, токсикологиялық талдаулар;
- Аспаптық: газ талдағыштар, дозиметрлер, шу өлшегіштер, термометрлер және т.б.;
- Органолептикалық: иіс, түс, дәмді бағалау;
- Құжаттық: есеп журналдары, қауіпсіздік паспорттары, санитариялық қорытындыларды тексеру.

Бақылау кезеңдері:

1. Зерттеу нысаны мен мақсатын таңдау
2. Сынамалар алу
3. Зертханалық талдау
4. Нәтижелерді нормативтермен салыстыру
5. Шешім қабылдау: нұсқама беру, қызметті тоқтату, әкімшілік шаралар қолдану

Ауа, су, топырақ, радиацияны бақылау әдістері мен бағалау

Атмосфералық ауаны бақылау

Мақсаты: жұмыс орындарында, тұрғын және қоғамдық аумақтарда ауаның ластану деңгейін анықтау.

Әдістер:

- Аспаптық: газоанализаторлар, аспираторлар, шаң өлшегіштер, хроматографтар, спектрофотометрлер.
- Физика-химиялық: көміртек тотығы, азот диоксиді, күкірт диоксиді, озон, бензол, шаң және басқа зиянды заттардың мөлшері.
- Биологиялық: ластаушы заттардың тірі организмдерге әсерін бағалау.

Нормативтер: ШРК (шекті рұқсат етілген концентрациялар), ГОСТ, СанПиН.

Судың сапасын бақылау

Бақылау объектілері:

- Ауыз су
- Жер үсті және жер асты көздері
- Ағынды және технологиялық сулар

Әдістер:

- Физика-химиялық: лайлық, түс, иіс, pH, нитраттар, хлоридтер, темір, фторидтер және т.б.
- Микробиологиялық: ішек таяқшалары (ІТБ), колиформдар, энтерококктар.
- Токсикологиялық: тірі организмдерде биотестілеу.

Нормативтер: ауыз суға арналған СанПиН, су қоймаларындағы заттардың ШРК.

Топырақты бақылау

Мақсаты: топырақтың санитариялық жай-күйін және халық денсаулығына қауіп деңгейін бағалау.

Әдістер:

- Химиялық: ауыр металдар, мұнай өнімдері, пестицидтер, тұздар.
- Микробиологиялық: санитариялық көрсеткіш микроорганизмдер (клостридиялар, ішек таяқшалары және т.б.).
- Гельминтологиялық: гельминт жұмыртқаларының болуы (аскаридалар, токсокаралар және т.б.).

Нормативтер: топырақтағы ластаушы заттардың ШРК, гигиеналық нормативтер.

Радиациялық бақылау

Бақылау объектілері: құрылыс материалдары, тамақ өнімдері, су, ауа, топырақ, тұрғын және өндірістік ғимараттар.

Әдістер:

- Дозиметрия: сәулелену дозасының қуаты мен жиынтық дозаны өлшеу (мкЗв/сағ);
- Спектрометрия: радионуклидтердің (Cs-137, Sr-90 және т.б.) белсенділігін анықтау;
- Радонды өлшеу: тұрғын үйлердегі радон деңгейін бақылау.

Жабдықтар: дозиметрлер, радиометрлер, гамма-спектрометрлер.

Нормативтер: Бірыңғай санитариялық ережелер, МЭК, МАГАТЭ, ұлттық ШРД (шекті рұқсат етілген деңгейлер).

5. Мәліметтерді интерпретациялау және шешім қабылдау

Нәтижелерді талдау:

1. **Нормативтермен салыстыру:** алынған мәндер ШРК, ШРД немесе басқа стандарттармен салыстырылады.
2. **Статистикалық талдау:** орташа мәндер, сенімділік интервалдары, өзгергіштік пен трендтер.
3. **Ластану көздерін анықтау:** себептерді локализациялау және өзара байланысын талдау.

Шешім қабылдау:

- Егер көрсеткіштер нормада болса: жоспарлы бақылау құжатталады, деректер реестрге енгізіледі.
- Егер нормадан асып кеткен жағдайлар анықталса:
  - басшылық пен халықты ақпараттандыру;
  - нұсқамалар беру, әкімшілік шаралар қолдану;
  - объектінің жұмысын тоқтату;
  - санитариялық-гигиеналық шараларды ұйымдастыру;
  - бұзушылықтарды жойғаннан кейін қайталап бақылау.

Құжаттандыру:

- Зертхана зерттеулерінің актілері
- Санитариялық-эпидемиологиялық қорытындылар

- Нұсқамалар мен тексеру хаттамалары
- Есеп және бақылау журналдары
- Электронды дерекқорлар мен есептер

6. Заңнамалық және нормативтік негіздер
Бақылау мына құжаттарға сәйкес жүргізіледі:
- «Халық денсаулығы және денсаулық сақтау жүйесі туралы» ҚР Кодексі
- Санитариялық ережелер мен нормалар (СанПиН)
- Техникалық регламенттер
- Бас мемлекеттік санитариялық дәрігердің қаулылары
- Халықаралық стандарттар (ДДСҰ, ISO, Codex Alimentarius және т.б.)

7. Санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау органдарының рөлі
Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет:
- мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалауды жүзеге асырады;
- алдын алу және жоспарлы бақылау жүргізеді;
- жаппай сырқаттану жағдайларын тергеп-тексеруге қатысады;
- өзге мекемелермен өзара іс-қимыл жасайды;
- қоршаған ортаның жай-күйі туралы халықты ақпараттандырады.

8. Қоршаған ортаны бақылаудағы заманауи технологиялар
- ГАЖ жүйелері мен дрондарды пайдалану;
- Жылжымалы зертханалар мен онлайн-датчиктер;
- Ластаушылардың реестрін жүргізу;
- Электрондық есеп беру және визуализация платформаларын енгізу (мысалы, e-SanEpid, EcoGIS).

4. Иллюстрациялық материал: презентация
5. Әдебиет:
негізгі:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.

8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Санитариялық-эпидемиологиялық бақылауға жататын қоршаған орта нысандары қалай жіктеледі?
2. Ауыз су мен атмосфералық ауаның сапасын бақылауға қандай әдістер қолданылады?
3. Қоршаған ортаға санитариялық бақылауды Қазақстан Республикасында қандай нормативтік құжаттар реттейді?
4. Қоршаған ортаның қауіпсіздігін қамтамасыз етудегі санитариялық органдардың рөлі қандай?

№4 дәріс

1.Тақырыбы: Ағымдағы санитариялық бақылау.

2.Мақсат: Білім алушыларды ағымдағы санитариялық бақылау ұғымымен, міндеттерімен және оны ұйымдастыру тәртібімен, сондай-ақ еңбек, білім беру, тұрмыс, сумен жабдықтау және тамақтану салаларындағы санитариялық-гигиеналық жағдайларға жүргізілетін қадағалаудың ерекшеліктерімен таныстыру. Бұл — санитариялық заңнаманы бұзудың алдын алу және халықтың санитариялық-эпидемиологиялық салауаттылығын қамтамасыз ету мақсатында жүзеге асырылады.

3. Дәріс тезистері

1. Ағымдағы санитариялық бақылау ұғымы және оның мақсаттары

Ағымдағы санитариялық бақылау — бұл әртүрлі нысандарда санитариялық қағидалар мен гигиеналық нормативтердің сақталуын қадағалауға бағытталған мемлекеттік санитариялық-эпидемиологиялық қадағалаудың бір түрі.

2. Санитариялық қадағалаудың негізгі бағыттары

Бақылау келесі жағдайларды қамтиды:

- қызметкерлердің еңбек жағдайлары;
- білім беру ортасы;
- тұрғын үй-тұрмыстық жағдайлар;
- сумен жабдықтау және су бұру жүйелері;
- тамақ өнімдерін сақтау, дайындау және өткізу жағдайлары.

3. Еңбек жағдайларына санитариялық қадағалау

Кәсіпорындарда, мекемелерде және ұйымдарда жүргізіледі. Қамтиды:

- микроклимат параметрлерін (температура, ылғалдылық, желдету) бақылау;

- жарықтандыру мен шуды бағалау;
- санитариялық-тұрмыстық жайлардың (душ, киім ілетін орындар, әжетханалар) жағдайын талдау;
- жеке қорғаныш құралдарының болуы мен пайдаланылуын тексеру. Мақсаты – кәсіптік аурулар мен өндірістік жарақаттардың алдын алу.

4. Білім беру мекемелеріне санитариялық бақылау

Қадағалау келесі көрсеткіштер бойынша жүзеге асырылады:

- оқу бөлмелерінің ауданы мен толымдылығы;
- жарықтандыру, желдету, температуралық режим;
- жиһаз бен оқу кестесіне қойылатын гигиеналық талаптардың сақталуы;
- білім беру ұйымдарындағы тамақ пен ауыз судың сапасы.

5. Тұрмыс жағдайларына бақылау

Тұрғын үйлер, жатақханалар, қонақ үйлер және т.б. нысандар қамтылады:

- үй-жайлар мен іргелес аумақтардың санитариялық жағдайы;
- сумен жабдықтау және кәріз жүйелерінің болуы;
- жарықтандыру, температура, желдету;
- қоқысты шығару және жою.

6. Сумен жабдықтауға қадағалау

Орталықтандырылған және орталықтандырылмаған көздерді қамтиды. Бақыланады:

- ауыз судың сапасы (органолептикалық, химиялық, микробиологиялық көрсеткіштер);
- су алатын құрылыстар мен су құбыры желілерінің жағдайы;
- дезинфекция мен зертханалық бақылаудың тұрақты жүргізілуі.

7. Халықтың тамақтануына бақылау

Бақылауға жатады:

- қоғамдық тамақтану және сауда нысандарының санитариялық жағдайы;
- тағамды сақтау және дайындау жағдайлары;
- жарамдылық мерзімі мен өткізу талаптарының сақталуы;
- қызметкерлердің медициналық тексеруден өтуі.

8. Санитариялық-эпидемиологиялық органдардың рөлі

Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет органдары жүзеге асырады:

- жоспарлы және жоспардан тыс тексерулер;
- зертханалық зерттеулер;
- нұсқамалар, актілер мен қорытындыларды ресімдеу;
- профилактикалық және қажет болған жағдайда шектеу шараларын енгізу.

9. Бақылау түрлері мен әдістері

- нысандарды көзбен шолу;
- аспаптық және зертханалық өлшеулер;
- құжаттық бақылау;
- қызметкерлер мен басшылықтан сұхбат алу;
- өндіріс орындары мен аумақтарға санитариялық-гигиеналық тексеру жүргізу.

10. Құжаттау және әрекет ету шаралары

Бақылау нәтижелері бойынша:

- тексеру актілері;
- санитариялық-эпидемиологиялық қорытындылар;
- бұзушылықтарды жою туралы нұсқамалар ресімделеді;
- өрескел заңбұзушылықтар анықталған жағдайда әкімшілік істер қозғалады.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:
1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:
1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):
1. Ағымдағы санитариялық бақылауға анықтама беріңіз және оның негізгі мақсаттарын атаңыз.
2. Қандай нысандар ағымдағы санитариялық бақылауға жатады?
3. Еңбек жағдайларына санитариялық бақылаудың негізгі бағыттарын атаңыз.
4. Ауыз судың сапасын бағалауда қандай көрсеткіштерге бақылау жүргізіледі?

№5 дәріс

1.Тақырыбы: Санитариялық-гигиеналық сараптама және аудит

2.Мақсат: Студенттерге санитариялық-гигиеналық сараптаманың және аудиттің мәнін, мақсаттарын, түрлерін түсіндіру, сараптама жүргізу тәртібімен, құжаттарды ресімдеуге қойылатын талаптармен және өнімдердің, жұмыстардың, нысандардың санитариялық-гигиеналық талаптарға сәйкестігін бағалау қағидаттарымен таныстыру.

3. Дәріс тезистері

Санитариялық-гигиеналық сараптама — бұл өнімдердің, нысандардың, қоршаған орта факторлары мен өндірістік жағдайлардың адам денсаулығына әсерін санитариялық нормалар мен ережелер тұрғысынан ғылыми негізделген бағалау.

Бұл — халық денсаулығына қауіп төндіретін факторларды анықтауға, алдын алуға және жоюға бағытталған санитариялық-эпидемиологиялық қадағалау жүйесінің ажырамас бөлігі.

Мақсаттары:

- Халықтың денсаулығы үшін қауіпсіздікті қамтамасыз ету;
- Қауіпті өнімдердің нарыққа түсуін болдырмау;
- Еңбек, тұрмыс және білім беру жағдайларын бақылау.

Міндеттері:

- Өнімдер мен нысандардың белгіленген санитариялық нормаларға сәйкестігін тексеру;
- Потенциалды қауіптерді анықтау;
- Профилактикалық ұсынымдарды әзірлеу.

Санитариялық-гигиеналық сараптама түрлері

Сараптама нысаны бойынша:

- Өнімдер (азық-түлік, құрылыс материалдары, киім-кешек, ойыншықтар және т.б.)
- Қоршаған орта нысандары (су, ауа, топырақ)
- Әлеуметтік инфрақұрылым нысандары (мектептер, ауруханалар, кәсіпорындар)
- Технологиялар мен өндірістік үдерістер

Жүргізілу кезеңіне қарай:

- Алдын ала (пайдалануға берілмей тұрып, өндіріс басталғанға дейін, импорт алдында)
- Мерзімдік (жоспарлы бақылау шеңберінде)
- Жоспардан тыс (азаматтардың шағымдары бойынша, денсаулыққа қауіп төнген жағдайда)

Мақсаттық бағыттылығы бойынша:

- Мемлекеттік
- Ведомстволық
- Тәуелсіз

Санитариялық-гигиеналық аудит: сараптамадан айырмашылығы

Аудит — бұл тапсырыс берушінің бастамасымен кәсіпорындағы сәйкессіздіктер мен қауіптерді анықтауға бағытталған ерікті тексеру.

Сараптамадан негізгі айырмашылықтары:

- Міндетті сипатта емес;
- Нәтижелері әрқашан құқықтық күшке ие бола бермейді;
- Сапаны арттыру, сертификаттауға дайындық, үдерістерді оңтайландыру мақсатында қолданылады.

Санитариялық-гигиеналық сараптама жүргізу тәртібі

1. Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет органдарына немесе аккредиттелген зертханаға өтініш немесе құжаттар ұсыну.
2. Материалдарды жинау және талдау (техникалық құжаттама, сертификаттар, құрам, жобалық құжаттар және т.б.)
3. Қажет болған жағдайда зертханалық зерттеулер жүргізу.
4. Көрсеткіштерді нормативтермен салыстыру (СанПиН, ГН, ШРК).
5. **Сараптамалық қорытынды жасау:**
   - **Оң** (рұқсат етіледі);
   - **Теріс** (тыйым салынады);
   - **Шартты түрде оң** (белгілі бір талаптар орындалған жағдайда).

Нәтижелерді құжаттық ресімдеу

Сараптаманың негізгі нәтижесі — **санитариялық-эпидемиологиялық қорытынды**, онда мыналар көрсетіледі:

- Өнімнің немесе нысанның атауы;
- Сараптама жүргізу негіздемесі;
- Жүргізілген зерттеулер тізбесі;
- Сәйкестік немесе сәйкессіздік туралы қорытынды;
- Қажет болған жағдайда ұсынымдар.

Өнімдер мен нысандардың сәйкестігін бағалау

Бағалау заңнамамен белгіленген **гигиеналық нормативтер** негізінде жүзеге асырылады:

- **СанПиН** (санитариялық ережелер мен нормалар);
- **ГН** (гигиеналық нормативтер);
- **ЕАЭО техникалық регламенттері**;
- **ГОСТ**, **СТ РК**.

Сәйкестік критерийлері:

- Денсаулық үшін қауіпсіздік (улы, аллергиялық, канцерогенді және т.б. зиянды қасиеттердің болмауы);
- Физикалық, химиялық және биологиялық факторлардың рұқсат етілген деңгейлерге сәйкестігі;
- Өнімді сақтау, тасымалдау және пайдалану жағдайлары.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz

2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):
1. Санитариялық-гигиеналық сараптама дегеніміз не және оның негізгі мақсаты неде?
2. Санитариялық-гигиеналық сараптаманың негізгі түрлерін атаңыз.
3. Санитариялық-гигиеналық аудит пен сараптаманың айырмашылығы неде?
4. Санитариялық-гигиеналық сараптама қалай жүргізіледі және оның нәтижелері қалай ресімделеді?

№ 6 дәріс
1.Тақырыбы: Эпидемиологиялық қадағалау және жұқпалы аурулардың алдын алу
2.Мақсат: Оқытушыларды эпидемиологиялық бақылау негіздерімен, инфекциялық ауруларды тіркеу мен талдау тетіктерімен, сондай-ақ алдын алу әдістерімен, оның ішінде иммундық профилактикамен таныстыру. Бұл санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің профилактикалық бағытын жүйелі түрде түсінуге жағдай жасау мақсатында жүзеге асырылады.

3. Дәріс тезистері
1. Эпидемиологиялық бақылау: ұғымы және міндеттері
Эпидемиологиялық бақылау — бұл инфекциялық ауруларды анықтауға, зерделеуге, алдын алуға және жоюға, сондай-ақ эпидемиологиялық жағдайға бақылау жүргізуге бағытталған іс-шаралар жүйесі.
Эпидемиологиялық бақылаудың негізгі міндеттері:
- Инфекциялық сырқаттанушылық туралы деректерді жинау, есепке алу және талдау;
- Инфекция көздері мен берілу жолдарын анықтау;
- Қарсыэпидемиялық іс-шараларды жүргізу;
- Алдын алу бойынша ұсыныстар әзірлеу;
- Санитариялық-ағарту жұмыстарын ұйымдастыру және жүргізу;
- Санитариялық ережелер мен нормалардың сақталуын бақылау.

2. Инфекциялық ауруларды есепке алу және тіркеу
Есепке алу мен тіркеу — эпидемиологиялық жағдайды қадағалаудың негізгі элементтері.
Есепке алу түрлері:
1. **Жеке есепке алу** – әрбір ауруға қатысты (мысалы, шұғыл хабарлама).
2. **Жиынтық (топтық) есеп** – №1, №2 және басқа да нысандар арқылы жүргізіледі.
3. **Созылмалы инфекциялар тізілімі** – мысалы, туберкулез, АИТВ бойынша.

Ауруларды тіркеуге мыналар кіреді:
- Инфекциялық аурулар бойынша міндетті **шұғыл хабарлама** жолдау;
- **Статистикалық есеп нысандарын** жүргізу (058/у, 060/у және т.б.);
- **Мониторингтік ақпараттық жүйелерге** мәліметтер енгізу (ҰИС, «Санитария», СМЭВ және т.б.).

3. Инфекциялық сырқаттанушылықты талдау
Талдау эпидемиологиялық үрдістер мен заңдылықтарды анықтау мақсатында жүргізіледі.
Негізгі бағыттары:
- Сырқаттанушылықтың динамикасы (айлар, жылдар бойынша);
- Нозологиялық құрылымы, жас және кәсіби топтар бойынша таралуы;

- Аумақтық талдау (аудан, өңірлер бойынша);
- Эпидемиялық ошақтарды және олардың себептерін анықтау;
- Алдын алу шараларының тиімділігін бағалау.

4. Инфекциялық аурулардың алдын алу

Инфекциялардың алдын алу — бұл инфекциялардың пайда болуы мен таралуын болдырмауға бағытталған іс-шаралар жиынтығы.

Алдын алудың түрлері:

1. **Спецификалық емес профилактика:**
- Санитариялық-гигиеналық нормаларды сақтау;
- Су, тағам, ауа сапасын бақылау;
- Дезинфекция, дезинсекция, дератизация жүргізу;
- Зиянсыз еңбек және тұрмыс жағдайларын қамтамасыз ету;
- Халықтың гигиеналық тәрбиесі.

2. **Спецификалық профилактика (иммунопрофилактика):**
- Ұлттық егулер күнтізбесі шеңберінде вакцинация жүргізу;
- Эпидемиологиялық көрсеткіштерге байланысты шұғыл егу;
- Иммуноглобулиндер арқылы постконтакттық иммундық профилактика.

5. Иммунопрофилактика: ұғымы және принциптері

Иммунопрофилактика — бұл вакциналар мен иммунобиологиялық препараттар көмегімен жасанды иммунитет қалыптастыру арқылы инфекциялық аурулардың алдын алу әдісі.

Иммундау принциптері:

- **Кешенділік** (халықтың барлық топтарын қамту);
- **Жоспарлылық** (егу күнтізбесіне сәйкес);
- **Қауіпсіздік** және жанама әсерлерді бақылау;
- **Эпидемиологиялық негіздеме**;
- **Тиімділік** және поствакциналық иммунитетті бақылау.

Ұлттық алдын алу егулер күнтізбесі қамтиды:

- Туберкулез, қызылша, дифтерия, көкжөтел, полиомиелит, В гепатиті және басқа ауруларға қарсы егулер;
- Ревакцинациялар мен жоспарлы медициналық тексерулер.

Эпидемиологиялық бақылау — инфекциялық аурулардың алдын алудағы маңызды негіз болып табылады. Қазіргі жағдайда бұл жүйе сырқаттанушылықты жүйелі түрде талдаусыз, толыққанды есепке алу мен тіркеусіз, сондай-ақ халықты кең ауқымда профилактикалық және иммундық профилактикалық шаралармен қамтусыз тиімді жұмыс істей алмайды. Бұл жүйенің сәтті жұмыс істеуі медициналық ұйымдардың, санитариялық қызметтердің үйлесімді жұмысына және халықтың саналы ұстанымына тікелей байланысты.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.

4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Эпидемиологиялық бақылауға анықтама беріңіз және оның негізгі міндеттерін атаңыз.
2. Қазақстан Республикасында инфекциялық ауруларды есепке алу мен тіркеудің қандай түрлері қолданылады?
3. Спецификалық және спецификалық емес профилактика арасындағы айырмашылық неде?
4. Ұлттық егулер күнтізбесі аясында иммунопрофилактиканы ұйымдастырудың негізгі принциптерін атаңыз.

№7 дәріс

1.Тақырыбы: Эпидемиялық ошақтарды зерттеу және жою

2.Мақсат: Білім алушыларды індеттік ошақты эпидемиологиялық зерттеу кезеңдерімен, инфекция көзі мен оның таралу жолдарын анықтау әдістерімен, сондай-ақ ошақтағы эпидемияға қарсы іс-шаралар жоспарының принциптерімен және мазмұнымен таныстыру.

3. Дәріс тезистері

Індет ошағы – бұл инфекциялық ауру жағдайлары тіркелген және ортақ эпидемиологиялық факторлармен (инфекция көзі, таралу жолы, байланыста болған адамдар, аумақ, уақыт және т.б.) байланыстырылатын орын.

Ошақ түрлері:

- **Отбасылық (үйішілік) ошақ**
- **Ұйымдасқан ошақ** (мектеп, балабақша, өндіріс орындары)
- **Қоғамдық ошақ** (мейрамханалар, базарлар, жатақханалар және т.б.)

Ошақты тексерудің негізгі мақсаттары:

- Инфекция көзін анықтау
- Таралу жолдары мен факторларын айқындау
- Байланыста болған адамдар аясын белгілеу
- Санитариялық-гигиеналық жағдайды бағалау
- Шұғыл эпидемияға қарсы шаралар қабылдау

ЭПИДЕМИОЛОГИЯЛЫҚ ЗЕРТТЕУ КЕЗЕҢДЕРІ

1. Алғашқы ақпаратты жинау
- Шұғыл хабарламаны қабылдау (№058/у нысаны)
- Медициналық құжаттарды талдау
- Ауырған адаммен және/немесе туыстарымен сұхбат

2. Эпидемиологиялық диагноз қою
- Инфекция көзі, таралу жолдары, қауіп факторларын анықтау

3. Ошаққа шығу
- Тұрғын жағдайын, тамақтану мен сумен қамтамасыз етілуін тексеру
- Байланыста болған адамдардан сұхбат алу
- Су, тағам, жуу, биологиялық материал үлгілерін алу

4. Зертханалық диагностика ұйымдастыру
- Ауырған адамдарда диагнозды растау
- Үлгілерден қоздырғышты анықтау

5. Байланыста болған адамдарды анықтау және оқшаулау
- Байланыс шеңберін анықтау
- Медициналық бақылау, тізім жасау

6. Эпидемияға қарсы іс-шаралар жоспарын әзірлеу және іске асыру
- Инфекция көзін жою
- Таралу жолын үзу
- Байланыста болғандар арасында алдын алу шаралары

7. Құжаттау және есеп беру
- Зерттеу актісін жасау
- Ұсынымдар әзірлеу

ИНФЕКЦИЯ КӨЗІН АНЫҚТАУ

Инфекция көзі — бұл науқас адам, жануар немесе кей жағдайларда қоршаған орта нысандары (су, тағам, ауа).

Анықтау әдістері:
- Эпидемиологиялық анамнез жинау
- Ретроспективтік талдау
- Зертханалық зерттеулер (жағындылар, қан, зәр, нәжіс және т.б.)

Мүмкін инфекция көздері:
- Ауру адам (анық клиникалық түрі)
- Симптомсыз тасымалдаушы
- Хроникалық тасымалдаушы
- Жануарлар (мысалы, лептоспироз, бруцеллёз)

ЭПИДЕМИЯҒА ҚАРСЫ ІС-ШАРАЛАР ЖОСПАРЫ

Жоспар келесі бағыттарды қамтиды:

I. Инфекция көзіне қатысты іс-шаралар
- Ауырғандарды оқшаулау немесе ауруханаға жатқызу
- Этиотропты ем тағайындау

- Медициналық бақылау жүргізу

II. Таралу жолын үзуге бағытталған шаралар

- Ағымдағы және қорытынды дезинфекция
- Санитариялық өңдеу
- Сумен жабдықтау, тамақтану және кәріз жүйелерін бақылау

III. Байланыста болғандарға қатысты іс-шаралар

- Тізім жасау
- Инкубациялық кезең бойы медициналық бақылау
- Шұғыл алдын алу (вакцинация, антибиотикопрофилактика)

IV. Ақпараттық-түсіндіру жұмыстары

- Халыққа нұсқау беру
- Санитариялық ағарту жұмыстары

Эпидемиологиялық жағдайды жан-жақты бағалау және дер кезінде жүргізілген эпидемияға қарсы шаралар инфекция ошағын тиімді оқшаулауға және жоюға, сондай-ақ аурудың әрі қарай таралуының алдын алуға мүмкіндік береді.

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:

1. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
2. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
3. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.
4. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
5. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
6. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
7. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
8. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
9. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
10. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
11. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.

3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):
1. Эпидемиялық ошақты тексерудің негізгі мақсаттары мен міндеттері қандай?
2. Эпидемиологиялық зерттеудің кезеңдерін атаңыз.
3. Инфекция көзі қалай анықталады?
4. Эпидемиялық ошақты жою жоспарына қандай іс-шаралар кіреді?

№ 8 дәріс

1.Тақырып: Төтенше жағдайлар мен қауіпті жұқпалы аурулар әкелінуқаупі кезіндегі санитариялық бақылау

2.Мақсат: Білім алушыларды төтенше жағдайлар кезінде және аса қауіпті жұқпалы аурулардың әкелінуқаупі туындағанда санитариялық-эпидемиологиялық бақылау негіздерімен таныстыру, шекаралық санитариялық бақылаудың рөлін, төтенше жағдайлар кезіндегі СЭС органдарының іс-қимыл алгоритмдерін және әрекет ету шараларын реттейтін халықаралық санитариялық талаптарды ашып көрсету.

3. Дәріс тезистері

1. Төтенше жағдай (ТЖ) ұғымы және оның эпидемиологиялық маңызы

Төтенше жағдай (ТЖ) — бұл апат, қауіпті табиғи құбылыс, техногендік апат немесе эпидемия салдарынан белгілі бір аумақта қалыптасқан жағдай, ол адам өліміне, денсаулыққа зиян келтіруге, қоршаған ортаға және экономикаға елеулі залал әкелуі мүмкін.

ТЖ түрлері:
- **Табиғи сипаттағы** (су тасқыны, жер сілкінісі, құрғақшылық)
- **Техногендік сипаттағы** (өндірістік апаттар, химиялық заттардың төгілуі)
- **Биологиялық-әлеуметтік сипаттағы** (эпидемиялар, эпизоотиялар)

ТЖ-дағы санитариялық-эпидемиологиялық қауіптер:
- Судың, тамақтың жетіспеушілігі және қалдықтарды жинау жүйесінің бұзылуы
- Халықтың қоныс аударуы, адамдардың тығыз орналасуы, антисанитариялық жағдайлар
- Ауыз арқылы, ауа-тамшы жолымен және зоонозды жұқпалар ошақтарының пайда болу қаупі

2. ТЖ жағдайындағы санитариялық-эпидемиологиялық бақылау

Мақсаты:
- Жұқпалы аурулардың жаппай таралуының алдын алу
- Халық үшін санитариялық-гигиеналық жағдайларды қамтамасыз ету

Негізгі міндеттері:
- Эпидемиологиялық ахуалды мониторингілеу
- Карантиндік және дезинфекциялық іс-шараларды ұйымдастыру
- Су мен азық-түлік сапасын, тұрғындарды орналастыру жағдайларын бақылау
- Қауіп аймағындағы халықты иммундау
- Байланыста болған адамдарды медициналық бақылауға алу

Бақылау жүргізетін органдар:
- Санитариялық-эпидемиологиялық қызмет
- ТЖМ, Денсаулық сақтау министрлігі
- Гигиена және эпидемиология орталықтары

3. Шекаралық санитариялық-карантиндік бақылау

Мақсаты:

- Жұқпалы аурулардың ел аумағына кіруінің алдын алу
- Көлік, жүк, жолаушылар, жануарлар мен багажды тексеру
- Санитариялық өңдеу (дезинфекция, дезинсекция, дератизация)
- Келушілердің екпе құжаттарын және медициналық құжаттарын тексеру
- Ауру белгілері бар адамдарды уақытша оқшаулау

Бақылау нысандары:

- Мемлекеттік шекарадан өткізу пункттері (әуежайлар, порттар, теміржол және автокөлік өткелдері)
- Халықаралық көлік құралдары

4. Халықаралық медициналық-санитариялық ережелер (ХМСР, 2005 ж.)

Халықаралық медициналық-санитариялық ережелер (ХМСР) — бұл Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы (ДДҰ) қабылдаған халықаралық құқықтық құжат. Мақсаты – аурулардың халықаралық таралуының алдын алу және сонымен қатар адамдар мен тауарлардың қозғалысына қажетсіз шектеулер қоймау.

ХМСР-дің негізгі ережелері:

- Аса қауіпті аурулар бойынша ДДҰ-ға міндетті түрде хабарлау
- Аурудың халықаралық таралу қаупін бағалау
- Санитариялық әрекет етуге дайын кіру/шығу пункттерін белгілеу
- Шараларды келісу (карантин, оқшаулау, егу, тексеру және т.б.)
- Адам құқықтарын сақтау қағидаты

ХМСР-дің маңызы:

- Жұқпалы ауруларға қарсы жаһандық күресті үйлестіру
- Елдер арасындағы ақпарат алмасуды қамтамасыз ету
- Пандемиялар мен төтенше жағдайларға дайындықты күшейту

5. Аса қауіпті инфекция әкелінү қаупі туындаған кезде СЭС органдарының әрекет алгоритмі

1. Қауіпті елдердегі эпидемиологиялық жағдайды бағалау
2. Шекаралық санитариялық бақылауды күшейту
3. Келушілерден ақпарат жинау және мониторинг
4. Профилактикалық және шектеу іс-шараларын жүргізу
5. Медициналық ұйымдарда инфекциялық бақылауды қамтамасыз ету
6. Халықты ақпараттандыру және оқыту

Ерекше назар аударылатын аурулар:

- ДДҰ тізіміне енгізілген: оба, тырысқақ, шешек, Эбола, SARS, MERS, COVID-19 және т.б.
- Зоонозды және трансшекаралық инфекциялар

4. Иллюстрациялық материал: презентация

5. Әдебиет:

негізгі:

12. Қазақстан Республикасының Кодексі, 2020 жылғы 7 шілде, №360-VI ҚРЗ.
13. Қазақстан Республикасының денсаулық сақтауды дамытудың 2026 жылға дейінгі тұжырымдамасы.
14. Медик В. А., Лисицын В. И., Токмачев М. С. Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау: практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы. – 3-ші өңделген басылым. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2024. – 496 б.

15. Шайзадина Г. Н. Ескертпелі санитариялық қадағалау: оқу құралы. – Алматы: Эверо, 2015. – 116 б.
16. Решетников А. В. Медицина әлеуметтануы: оқулық / ред. Т. Қ. Рақыпбеков; қазақ тіліне аударған А. М. Марқабаева; жауапты ред. Т. Қ. Рақыпбеков. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2015. – 288 б.
17. Жилисбаева Р. О., Хромцов С. В. Кәсіпорындардағы еңбек қорғау және қауіпсіздік техникасы: оқулық. – Қарағанды: "Medet Group" ЖШС, 2014. – 252 б.
18. Басыбеков С. Ж. Туберкулез және микобактериоздар зооантропоноздар ретінде (эпизоотология, эпидемиология, диагностика және профилактика): монография. – 2-басылым. – Алматы: New book, 2022. – 362 б.
19. Жалпы гигиена, әлеуметтік-гигиеналық мониторинг. Практикалық сабақтарға арналған нұсқаулық: оқу құралы / ред. П. И. Мельниченко және т.б. – Мәскеу: ГЭОТАР-Медиа, 2020. – 160 б.
20. Сраубаев Е. Н. Желдетуді ескертпелі және ағымды санитарлық қадағалау: оқу-әдістемелік құрал. – Алматы: Эверо, 2014. – 98 б.
21. Жаңа құрылыс және өндірістік кәсіпорындарды қайта құру кезіндегі ескертпелі санитарлық қадағалау (ЕСҚ): оқу-әдістемелік құрал / ред. К. К. Тогузбаева. – Алматы: Ақнұр, 2015. – 118 б.
22. Сраубаев Е. Н. Еңбек гигиенасы саласындағы санитарлық сараптама жөніндегі нұсқаулық: оқу-әдістемелік нұсқау. – Қарағанды: Санат-Полиграфия, 2014. – 536 б.

Қосымша:

1. http://adilet.zan.kz
2. Лисицын Ю.П., Улумбекова Г.Э. «Қоғамдық денсаулық және денсаулық сақтау», ГЭОТАР-Медиа, 2017.
3. «Еңбек қорғау және қауіпсіздік» оқулығы. – Алматы: Эверо, 2020. – 308 бет. https://www.elib.kz/ru/search/read_book/1423/

6. Бақылау сұрақтары (кері байланыс):

1. Төтенше жағдайлар кезінде санитариялық бақылаудың рөлі неде?
2. Шекаралық санитариялық-карантиндік бақылауға қандай шаралар кіреді?
3. 2005 жылғы Халықаралық медициналық-санитариялық ережелердің құрылымы мен негізгі ережелері қандай?
4. Аса қауіпті инфекция әкеліну қаупі туындағанда санитариялық-эпидемиологиялық қызметтің іс-қимылдарын сипаттаңыз.